ព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា

KAMBUJASURIYÂ

កម្ពុជសុរិយា

ជាទស្សនាវដ្ដីចេញផ្សាយពីព្រះរាជបណ្ណាល័យ មួយខែពីរក្បាល

ឆ្នាំគំរប់ ១៤ ភាគទី ៨

គណៈរដ្ឋមន្ត្រីនឹងសម្តេចសង្ឃនាយកទាំងពីរគណៈ

បានអនុញ្ញាតហើយ

ភ្នំពេញ

ការផ្សាយរបស់ព្រះរាជបណ្ណាល័យ

ព. ស. ២៤៨៤

គ.ស.១៩៤២

បញ្ជីរឿង

ទំព័រ

១ — វិទ្យុទេសនា កណ្ឌទី ២ របស់ព្រះតេជព្រះគុណ ព្រះសិរីសម្មតិវង្ស ចាងហ្វាង សាលាបាលីជាន់ខ្ពស់ សំដែង ៣

២ — រឿងព្រះបាទអសោកមហារាជ អ្នកអាចារ្យគឹម-អាន ប្រែពីភាសាបារាំងសែស មកជាខេមរភាសា (តមក) ១០

៣ — ប្រវត្តិពួកឧបាសក-ឧបាសិកា ជាសាវកសាវិកា របស់ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ ទី ៧-៨ ប្រវត្តិរបស់ឧគ្គ-ហត្ថិគាមកនិងអម្ពដ្ឋ ១៤

៤ — ភូមិសាស្ត្រសង្ខេបនៃនានាប្រទេស អំពីភូមិសាស្ត្រប្រទេសអង់គ្លេស (តមក).. ១៧

៥ — ពង្សាវតាររោម ស្រង់យកអំពីគោលចារឹកផ្សេងៗក្នុងពង្សាវតារលោក (តមក) ២២

៦ — លោកវិទ្យា ពាក្យកាព្យ របស់អ្នកឧកញ៉ាវង្សាសារពេជ្ញ (ឧង) (តមក)... ២៩

រូបក្រៅរឿង

ក្បាច់នៅយ៉ែងលលយចេញពីប្រាសាទកណ្ដាលនៃប្រាសាទបន្ទាយសំរែ ។ ការរចនា សម័យប្រាសាទនគរវត្ត សតវត្សរ៍ទី ១៧ នៃពុទ្ធសករាជ ១

TABLE DES MATIÈRES

Pages

1. VIDYUDESANĀ (Prédication faite à la Radio Phnôm-Penh) par le Vénérable Préas SIRISAMMATIVONG ÈM Directeur de l'École Supérieure de Pāli 3

2. Légende de l'Empereur Açoka de l'Inde antique, traduit du français en Cambodgien par feu l'Achar KIM-ANN (suite).. 10

3. Vies des disciples laïcs du Bouddha: VII. Vie d'UGGA-HATTHIGAMOKA.—VIII Vie de AMBATTHA 14

4. Géographie sommaire de divers pays: l'Angleterre (suite).. 17

5. Histoire de Rome. Extraits de divers documents de l'histoire universelle (suite) 22

6. Lokaneyya, poème par feu l'Oknha Vongsa Sarpejña (Nong) (suite) 29

HORS-TEXTE:

Fronton du sanctuaire central de Banteay-Samrè 1

ក្បាច់ទោរណ៍ដែលលយចេញពីប្រាសាទកណ្ដាលនៃប្រាសាទ
បន្ទាយសំរែ ។ ការរចនាសម័យប្រាសាទអង្គរវត្ត សតវត្សរ៍
ទី ៧ នៃពុទ្ធសករាជ

វិទ្យុទេសនាកាលទី ២

នៅថ្ងៃចន្ទ ៨ កើតខែផល្គុន ឆ្នាំម្សាញ់ត្រីស័ក ព. ស. ២៤៨៤

របស់

ព្រះសិរីសម្មតិវង្ស អែម

ផ្សាយតាមវិទ្យុ ចំពោះពុទ្ធសាសនិកជនដែលកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា បានអញ្ជើញចូលមកប្រជុំស្ដាប់ព្រះធម៌ទេសនាក្នុងឱកាសពេលនេះ, អាត្មាភាពនឹងសំដែងជាលំដាប់ភ្ជាប់អនុសន្ធិអំពីធម្មទេសនាទី ១ មក ដែលធម្មកថិកលោកបានសំដែងរឿងព្រះពុទ្ធសាសនាមាន ៣ ព្រមទាំងសេចក្ដីអធិប្បាយដោយសង្ខេប ឲ្យល្មមនឹងឱកាសដែលមានវេលាតិច ៗ

ពេលនេះនឹងសំដែងរឿងព្រះពុទ្ធសាសនាតទៅទៀត ដែលសម្ដេចព្រះមហាមុនីនាថព្រះអង្គទ្រង់ត្រាស់សំដែងឲ្យឧកាទដល់ពុទ្ធបរិស័ទទាំង ៤ ពួក មានភិក្ខុបរិស័ទជាដើម, ក្នុងគម្ពីរអង្គុត្តរនិកាយតិកនិបាត ពន្យល់អំពីព្រះពុទ្ធសាសនាមានអង្គបី ៗ ដូចគ្នា ដ៏ក្រៃលែងច្រើនលើក គឺព្រះអង្គទ្រង់សំដែងបន្ថែមរឿងព្រះពុទ្ធសាសនាមានអង្គបីៗផ្សេងៗគ្នាច្រើនដង, តែថាមានធម្មសេទនឹងអត្ថសេផ្សេងៗគ្នា ជាគ្រឿងជាស់តឿនសតិបញ្ញាដល់ពុទ្ធបរិស័ទឲ្យបានចំរើនប្រាជ្ញាកាន់តែភ្លៀវក្លាខ្លាំងឡើង, ដើម្បីនឹងបានសម្រេចប្រយោជន៍ក្នុងលោកនេះនឹងលោកខាងមុខ ដោយមេត្តាគុណរបស់ព្រះអង្គពិត ៗ

ភោ សាធវោ បពិត្រសាធុសប្បុរសទាំងឡាយដ៏ចំរើន ព្រះពុទ្ធសាសនាមានអង្គ ៣ នោះគឺ សាមញ្ញសាសនា ព្រះសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ ព្រះអង្គទ្រង់ប្រៀនប្រដៅថា សាធុជនត្រូវតែខំព្យាយាមរៀនសូត្រឲ្យចេះដឹងនូវវិជ្ជាដែលជាផ្លូវត្រង់មានអង្គ ៨ កំណត់ទុកក្នុងចិត្តឲ្យចាំស្ទាត់ច្បាស់លាស់ដោយខ្លួនឯង ១, សាមញ្ញផលសាសនា ព្រះអង្គទ្រង់ប្រដៅប្រាប់ពន្យល់ថា សាធុជនដែលត្រូវបានផលប្រយោជន៍ទាំងពួង ក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះក្តី បរលោកក្តី ព្រះនិព្វានក្តី ក៏បានមកតែពីការចេះដឹងនូវវិជ្ជាដែលជាផ្លូវត្រង់ច្បាស់លាស់ដោយខ្លួនឯង១, សាមញ្ញត្ថសាសនា ព្រះអង្គទ្រង់ប្រដៅពន្យល់ថា: សាធុជនដែលនឹងបានសម្រេចប្រយោជន៍ដ៏មានខ្លឹមសារបរិសុទ្ធផុតចាកកងទុក្ខទាំងពួងនោះ ក៏កើតមកតែអំពីការចេះដឹងនូវវិជ្ជាដែលជាផ្លូវត្រង់ច្បាស់លាស់ដោយខ្លួនឯង១, ត្រូវជាពុទ្ធសាសនាមានអង្គ ៣ ពិត ។

សេចក្តីអធិប្បាយថា

ទី១- សម្តេចព្រះមុនិន្ទជិនស្រីជាម្ចាស់ ព្រះអង្គជាអគ្គសព្វញ្ញូទ្រង់ជ្រាបច្បាស់នូវធម៌ជាលោកិយ និងលោកុត្តរទាំងអស់ដោយសព្វគ្រប់ ហើយព្រះអង្គប្រកបដោយព្រហ្មវិហារធម៌ទាំង៤ មានមេត្តាសេចក្តីស្រឡាញ់រាប់អានស្មើគេនូវប្រយោជន៍រំលែកចែកដល់សត្វនិករទាំងឡាយ

ឲ្យបានសេចក្ដីសុខ-ចំរើនបរិបូណ៌ដោយភោគសម្ប័ទ រូបសម្បត្តិ បញ្ញា-សម្បត្តិ ស្មើៗគ្នាជាដើម, ហើយព្រះអង្គទ្រង់ប្រៀនប្រដៅសត្វនិកាយទាំងឡាយដែលមានប្រាថ្នាចង់បានសំរេចសម្បត្តិទាំង ៣ យ៉ាងនេះ, ឲ្យខំព្យាយាមប្រឹងប្រែងរៀនសូត្រនូវវិជ្ជាដែលជាផ្លូវត្រង់មានអង្គ ៨ ទើបឆ្ពោះទៅកាន់សម្បត្តិទាំង ៣ យ៉ាងដូចបំណងប្រាថ្នាបាន បើសត្វទាំង-ឡាយពុំបានព្យាយាមរៀនសូត្រឲ្យចេះដឹងនូវវិជ្ជាដែលជាផ្លូវត្រង់មានអង្គ ៨ នេះទេ មុខជាពុំបានសំរេចនូវសម្បត្តិទាំង ៣ យ៉ាងនេះឡើយ ឬថាបានព្យាយាមរៀនសូត្រចេះដឹងហើយតែពុំបានប្រតិបត្តិតាម ក៏គង់ពុំបានសំរេចសម្បត្តិទាំង ៣ យ៉ាងនេះដែរ ។ ឯវិជ្ជាដែលជាផ្លូវត្រង់មានអង្គ ៨ នោះគឺ សម្មាទិដ្ឋិ ប្រាជ្ញាយល់ឃើញត្រង់ ១ សម្មាសង្កប្ប: សេចក្ដីត្រិះរិះគិតត្រង់ ១ សម្មាវាចា សំដីនិយាយត្រង់ ១ សម្មាកម្មន្ត: ធ្វើការងារត្រង់ ១ សម្មាអាជីវ: រកស៊ីចិញ្ចឹមជីវិតត្រង់ ១ សម្មាវាយាម: ព្យាយាមស្អាតធ្វើត្រង់ ១ សម្មាសតិ ស្មារតីនឹករឭកត្រង់ ១ សម្មាសមាធិ ដំកល់ចិត្តស្មោះត្រង់ក្នុងធម៌ ១ ត្រូវជាវិជ្ជាមានអង្គ៨ ជាផ្លូវត្រង់ដ៏ប្រសើរ សម្រាប់អ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយមានបច្ចេកពោធិសត្វនិងសព្វញ្ញុពោធិសត្វជាដើម លោកតែងត្រាច់ទៅស្វែងរកសេចក្ដីសុខសេចក្ដីចំរើន បានជួបប្រទះនឹងសម្បត្តិទាំង ៣ យ៉ាងគឺ សម្បត្តិមនុស្ស ១ សម្បត្តិទេព្តា ១ សម្បត្តិព្រះនិព្វាន ១ ព្រោះតែលោកបានចេះដឹងវិជ្ជាដែលជាផ្លូវត្រង់មានអង្គ ៨ នេះ

៦៩ ។ ន័យមួយទៀត ព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធព្រះអង្គបានបរមាភិសេក-សម្ពោធិញ្ញាណជាអង្គព្រះសព្វញ្ញូសម្ពុទ្ធប្រាកដក្នុងលោកហើយ ទ្រង់ប្រកបដោយមហាករុណាគុណមានព្រះហឫទ័យអាណិតអាសូដល់សត្វ-និករទាំងឡាយដែលដេកត្រាំនៅក្នុងសង្សារវដ្តឥតស្រាកស្រាន្ត, ទើបព្រះអង្គលើកយកផ្លូវត្រង់មានអង្គ៨មានក្នុងធម្មចក្កប្បវត្តនសូត្រមកសំដែងប្រកាសផ្សាយទៅក្នុងមួយម៉ឺនលោកធាតុ ហើយទ្រង់លើកយកអង្គទី ១-២ គឺ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បៈ ឲ្យឈ្មោះថាបញ្ញាខន្ធ ជាពួកក្នុងនៃបញ្ញាទាំងអស់ បានខាងបរមត្ថព្រះអភិធម្មបិដក ៧ គម្ពីរចំនួន ៤ ម៉ឺន ២ ពាន់ធម្មក្ខន្ធ, ទ្រង់លើកយកអង្គទី ៣-៤-៥ គឺ សម្មាវាចា - សម្មាកម្មន្តៈ សម្មា-អាជីវៈ ឲ្យឈ្មោះថាសីលក្ខន្ធ ជាពួកក្នុងនៃសីលទាំងអស់ បានខាងព្រះវិន័យបិដកចំនួន ២ ម៉ឺន ១ ពាន់ធម្មក្ខន្ធ, ទ្រង់លើកយកអង្គទី ៦-៧-៨ គឺសម្មាវាយាមៈ - សម្មាសតិ - សម្មាសមាធិ ឲ្យឈ្មោះថាសមាធិក្ខន្ធ ជាពួកក្នុងនៃសមាធិទាំងអស់ បានខាងព្រះសុត្តន្តបិដកចំនួន ២ ម៉ឺន ១ ពាន់ធម្មក្ខន្ធ រួមទាំងអស់ត្រូវជា ៨ ម៉ឺន ៤ ពាន់ធម្មក្ខន្ធ ។ ឃើញថាផ្លូវត្រង់មានអង្គ ៨ នេះច្រើនជាអនេកហួសកំឡាំងប្រាជ្ញនឹងអធិប្បាយឲ្យពិ-ស្តារសព្វគ្រប់ពុំបាន, នឹងលើកយកតែអង្គទី ១ គឺសម្មាទិដ្ឋិមកអធិប្បាយជាសេចក្តីពិស្តារបន្តិច ដើម្បីជាកិច្ចដល់លោកអ្នកជាសប្បុរសបានចូលមកប្រជុំស្តាប់ក្នុងវេលានេះ ក៏សម្មាទិដ្ឋិអង្គទី ១ នេះ ព្រះសយម្ភូញាណជា

ម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់សំដែងចែកជាពីរយ៉ាងគឺ សម្មាទិដ្ឋិជាលោកិយ ១ ជាលោកុត្តរ ១ ។

ឯសម្មាទិដ្ឋិជាលោកិយនោះ សេចក្តីអធិប្បាយថា ប្រាជ្ញាយល់ឃើញត្រង់ គឺរៀនចេះដឹងជាក់ច្បាស់ដោយខ្លួនឯងថា អំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើល្អនឹងបានទទួលផលល្អជាទ្រព្យមរដករបស់ខ្លួន ឲ្យផលល្អដល់ខ្លួនវិញ, អំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើអាក្រក់ នឹងបានទទួលផលអាក្រក់ជាទ្រព្យមរដករបស់ខ្លួន ឲ្យផលអាក្រក់ដល់ខ្លួនវិញ, រៀនចេះដឹងជាក់ច្បាស់ស្គាល់ប្រយោជន៍ជាលោកិយថា មនុស្សកើតមកក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះ មានវិជ្ជាជាទ្រព្យដ៏ប្រសើរ, ត្រូវតែខំព្យាយាមរៀនសូត្រនូវចំណេះវិជ្ជាគ្រប់យ៉ាង ដែលជាវិជ្ជាសម្រាប់លោក មិនត្រូវខ្ជិលច្រអូសទម្រន់ចុះឡើយ, ត្រូវតែខំរៀនសន្សំប្រាជ្ញាឲ្យកើតមកពីការស្តាប់ខ្លះ ឲ្យកើតមកពីការទន្ទេញខ្លះ ឲ្យកើតមកពីការរំពឹងរិះគិតពិចារណាខ្លះ ឲ្យកើតមកពីការស្វាធ្យាយខ្លះ ឲ្យកើតមកពីការពិចារណាសំឡឹងមើលនូវហេតុនិងផលឲ្យសមគ្នាតាមសភាពពិតខ្លះ, ព្រោះវិជ្ជាគ្រប់យ៉ាងក្នុងលោកនេះ តាមតែវិជ្ជាអ្វីក៏ដោយ ដែលជាវិជ្ជាត្រង់មិនប្រកបដោយទោសមានវិជ្ជាកសិកម្មពាណិជ្ជកម្មជាដើម សឹងមានផលប្រយោជន៍កើតទ្រព្យសម្បត្តិយសស័ក្តិ បានសេចក្តីសុខចំរើនក្នុងលោកនេះនិងលោកខាងមុខ តាមលំដាប់វិជ្ជាជាន់ទាប-កណ្តាល-ខ្ពស់ ដោយពិត បានឈ្មោះថាសម្មាទិដ្ឋិជាលោកិយ ។

សម្មាទិដ្ឋិ ប្រាជ្ញាយល់ឃើញត្រូវជាលោកុត្តរនោះ សេចក្តីថា សប្បុរសទាំងឡាយមានប្រាជ្ញាយល់ឃើញជាក់ច្បាស់ថា សេចក្តីសុខទាំង ៣ យ៉ាង គឺ សុខរបស់មនុស្ស ១ សុខរបស់ទេវតា ១ សុខក្នុងព្រះនិព្វាន ១ ជាផលកើតមកអំពីបរិច្ចាគទ្រព្យឲ្យទាន ១ សមាទានរក្សាសីល ១ ចំរើនមេត្តាភាវនា ១ ហើយចំប្រឹងប្រែងធ្វើទានរក្សាសីលភាវនាពុំដាច់ៗ ន័យមួយទៀត គឺមានប្រាជ្ញាក្នុងស្គាល់ច្រើនរឿងពាក់ចុះទៅក្នុងកងព្រះអរិយ-សច្ចទាំង ៤ មានទុក្ខសច្ចជាដើម បានធ្វើសោឡសកិច្ចទាំង ១៦ ឲ្យហើយស្រេច បានសម្រេចមគ្គ ៤ ផល ៤ មានសោតាបត្តិមគ្គជាដើម បានឈ្មោះថាសម្មាទិដ្ឋិជាលោកុត្តរពិត ៗ

ក៏វិជ្ជាទាំងអស់នេះ សម្តេចព្រះលោកុត្តមាចារ្យជាម្ចាស់ទ្រង់ឲ្យនាំទូន្មានប្រដៅពុទ្ធបរិស័ទថា ត្រូវតែចំព្យាយាមរៀនសូត្រឲ្យចេះដឹងស្គាល់ដោយខ្លួនឯង ហៅថា សាមញ្ញសាសនា ៗ

ទី ៤- អធិប្បាយថា: ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ព្រះអង្គទ្រង់ប្រៀនប្រដៅដល់ពុទ្ធបរិស័ទថា ផលប្រយោជន៍គឺមនុស្សសម្បត្តិនឹងយសស័ក្តិជាដើមក្នុងលោកនេះក្តី, ទេវសម្បត្តិដ៏ជាទិព្វនឹងមនុស្សសម្បត្តិដែលនឹងត្រូវបានទៅក្នុងលោកខាងមុខក្តី, និព្វានសម្បត្តិដែលជាសម្បត្តិយ៉ាងខ្ពង់ខ្ពស់បំផុតក្តី, ក៏សម្បត្តិទាំងអស់នេះដែលនឹងកើតឡើង ក៏កើត

មកតែអំពីការរៀនសូត្របេះដឹងជាក់ច្បាស់នូវវិជ្ជាដែលជាផ្លូវត្រង់មានអង្គ ៨ មានសម្មាទិដ្ឋិប្រាជ្ញាយល់ឃើញត្រង់ជាដើម ហើយបដិបត្តិតាមត្រូវដោយខ្លួនឯង បានឈ្មោះថា សាមញ្ញផលសាសនាពិត ។

ទី ៣– អធិប្បាយថា: សម្តេចព្រះអនាវរញាណព្រះអង្គទ្រង់ប្រទានទុកដល់ពួកពុទ្ធបរិស័ទថា សប្បុរសអ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា ដែលទឹងបានសម្រេចប្រយោជន៍ដ៏មានខ្លឹមសារបរិសុទ្ធផុតចាកគងកិលេសទាំងអស់ ក៏បានសម្រេចមកតែអំពីការរៀនសូត្របេះដឹងច្បាស់លាស់នូវវិជ្ជាដែលជាផ្លូវត្រង់ហើយបានប្រតិបត្តិត្រូវដោយខ្លួនឯងពិត បានឈ្មោះថា សាមញ្ញតសាសនា ។

សំដែងរឿងសាសនាមានអង្គ ៣ បញ្ចប់សេចក្តីជាសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

សូមផ្សាយកុសលកសិគំនរកុសលផលបុណ្យដែលជាបច្ច័យកើតមកអំពីធម្មទាននេះ ចំពោះដល់អស់លោក-អ្នកជាសប្បុរសទាំងឡាយ សូមទទួលអនុមោទនារីករាយត្រេកអរយកចំណែកផលបុណ្យធម្មទាននេះដោយកុសលចេតនាស្មោះត្រង់ ហើយសូមឲ្យសាធុសប្បុរសទាំងឡាយបានសម្រេចសេចក្តីសុខគ្រប់ប្រការ កុំឲ្យឃ្លៀងឃ្លាតឡើយ ។

ចប់

រឿងព្រះបាទអសោក

(តមក)

កាលព្រះបាទអសោកបានទស្សនាការឃើញនិគ្រោធសាមណេរកំពុងនិមន្តបិណ្ឌបាតដូច្នោះ ទើបចាត់រាជអមាត្យឲ្យទៅនិមន្តសាមណេរនោះមក ស្ដេចយាងចូលទៅជិតសាមណេរដែលមានឥន្ទ្រិយនឹងឥរិយាបថដ៏ស្ងប់ស្ងៀមដូច្នោះ ក៏មានព្រះរាជឱង្ការត្រាស់ថា "លោកម្ចាស់ចូរគង់លើអាសនៈដ៏សមគួរចុះ" ។ ពេលនោះ និគ្រោធសាមណេរងាកមើលក្នុងទិសផ្សេងៗ មិនឃើញមានភិក្ខុដទៃនៅក្នុងទីនោះ លោកក៏ចូលទៅជិតបល្ល័ង្ករាជ្យ ព្រះបាទអសោកជ្រាបដូច្នោះ ទើបទ្រង់ព្រះតម្រិះថា: "សាមណេរនេះនឹងជាម្ចាស់នៃព្រះរាជដំណាក់របស់អាត្មាក្នុងថ្ងៃនេះ" ។ សាមណេរបានហុចបាត្រដល់ព្រះហស្តព្រះបាទអសោកហើយ ទើបឡើងគង់លើបល្ល័ង្ករាជ្យនៅក្រោមស្វេតច្ឆត្រ ព្រះរាជាទ្រង់ទតឃើញដូច្នោះក៏មានព្រះរាជហឫទ័យជ្រះថ្លា ទ្រង់សរសើរនូវការសង្រួមឥន្ទ្រិយជាដើមហើយ ទើបព្រះរាជទានភោជនាហារដ៏ត្រកាលដែលគេតាក់តែងដើម្បីព្រះអង្គ ប្រគេនដល់និគ្រោធសាមណេរ និមន្តឲ្យធ្វើភត្តកិច្ចរួចស្រេចហើយ ទើបត្រាស់សួរនូវពុទ្ធវចនៈនឹងនិគ្រោធសាមណេរ ។ បានសំដែងធម៌ទេសនាក្នុងធម្មបទអប្បមាទវគ្គថ្វាយព្រះរាជាថា:

អប្បមាទោ អមតំ បទំ បមាទោ មច្ចុនោ បទំ
អប្បមត្តា ន មិយន្តិ យេ បមត្តា យថា មតា

សេចក្តីមិនប្រហែសជាផ្លូវមិនស្លាប់ សេចក្តីប្រហែសជាផ្លូវស្លាប់ ពួកអ្នកមិនប្រហែសឈ្មោះថាមិនស្លាប់ ពួកអ្នកប្រហែសទុកដូចស្លាប់ ។

ព្រះបាទអសោកបានទ្រង់ព្រះសណ្ដាប់នូវគាថាមួយប្រកបដោយបាទ ៤ នេះ ព្រះអង្គក៏កើតសេចក្តីជ្រះថ្លាក្នុងពុទ្ធសាសនា ទើបបរិច្ចាគនិច្ចភត្តដល់និគ្រោធសាមណេរ ៨ សម្រាប់ ។ សាមណេរថ្វាយព្រះពរថា "អាត្មាភាពបានទទួលព្រះរាជទានដោយត្រូវធម៌ហើយ អាត្មាភាពនឹងបូជាវត្ថុនេះដល់ព្រះឧបជ្ឈាយ៍ដែលលោកប្រដៅអាត្មាភាពឲ្យដឹងគុណទោសខុសត្រូវ" ។ ព្រះបាទអសោកបានប្រគេន ៨ សម្រាប់ទៀតនិគ្រោធសាមណេរថ្វាយព្រះពរថា "អាត្មាភាពនឹងបូជាដល់អាចារ្យដែលលោកលើកយកនូវធម៌ជាប្រយោជន៍មកប្រដៅអាត្មាភាព" ។ ព្រះរាជាប្រគេន ៨ សម្រាប់ទៀត សាមណេរក៏យកទៅបូជាដល់ព្រះសង្ឃអស់ទៅ ព្រះមហាក្សត្រិយ៍ប្រគេន ៨ សម្រាប់ទៀត ក្នុងគ្រាជាគំរប់ ៤ នេះ សាមណេរជាបណ្ឌិតមានប្រាជ្ញាមិនបានធ្វើសត្ថាទាយកឲ្យធ្លាក់ចុះ ទើបលោកទទួលយកដោយខ្លួនឯង ។ ដល់ថ្ងៃទី ២ ព្រឹកឡើងនិគ្រោធសាមណេរបាននាំភិក្ខុសង្ឃ ៣២ រូបចូលទៅកាន់រាជស្ថាន ព្រះបាទអសោក

បានប្រគេនបង្ហាន់ផ្ទាល់ដោយព្រះហស្តព្រះអង្គហើយនិមន្តព្រះសង្ឃឲ្យធ្វើភត្តកិច្ចក្នុងរាជដំណាក់នោះ ដល់ពេលខាងក្រោយភត្តកិច្ច និគ្រោធ-សាមណេរបានសំដែងធម៌ទេសនា ញុំាងមហាក្សត្រិយ៍ព្រមទាំងសេនា-បតីនិងរាជបរិស័ទ្យទាំងពួងឲ្យតាំងនៅក្នុងព្រះត្រៃសរណគមន៍និងសីល ៥ សីល ៥ក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាចាប់ដើមតាំងតែអំពីថ្ងៃនោះមក ។

លំដាប់តពីនោះមក ព្រះបាទអសោកបានត្រាស់សួរព្រះសង្ឃថា “ព្រះបរិយត្តិធម៌ដែលព្រះបរមគ្រូទ្រង់ត្រាស់ទេសនានោះមានប៉ុន្មាន ?” ព្រះមោគ្គលីបុត្តតិស្សត្ថេរថ្វាយព្រះពរថា “បើរាប់ដោយអង្គមាន ៩ បើរាប់ដោយធម្មក្ខន្ធមាន ៨៤.០០០” ។ លុះព្រះរាជាទ្រង់ព្រះសណ្តាប់ពាក្យនោះហើយព្រះអង្គកំណត់ថានឹងបូជាព្រះធម្មក្ខន្ធ ដោយវិហារឲ្យគ្រប់ ៨៤.០០០ ទ្រង់ត្រាស់បង្គាប់ឲ្យបរិច្ចាគព្រះរាជទ្រព្យ ៩៦ កោដិត្រាស់បញ្ញត្តទៅលើក្សត្រិយ៍ទាំង ៨៤.០០០, ឯព្រះអង្គក៏ទ្រង់ប្រារព្ធសាងអសោការាមឡើងក្នុងពេលនោះ រហូតដល់ ៣ ឆ្នាំទើបសម្រេចនវកម្មនោះ ហើយព្រះអង្គចេញព្រះរាជប្រកាសប្រាប់ដល់ស្តេចគ្រប់ប្រទេសឲ្យឆ្លងវិហារទាំង ៨៤.០០០ នោះក្នុងថ្ងៃមួយព្រមគ្នា ប្រកាសឲ្យអ្នកនគរទាំងអស់សមាទាននូវអដ្ឋង្គុបោសថសីលក្នុងពេលនោះគ្រប់ៗគ្នា ។

ព្រះបាទអសោកមានវត្ថុ ២ ប្រការដែលមានបុព្វានុភាពយ៉ាងវិសេស គឺព្រះខាន់កែវ ១ ឈ្មោះបរន្តបៈអាចទៅកាត់ក្បាលសត្រូវបានបម្លាយមួយ

រយោជន៍យកមកថ្វាយព្រះអង្គដូចព្រះបំណង មានច្រវាក់មាសមួយខ្សែ អាចទៅចាប់ចងក្រៀកមនុស្សឬវត្ថុទាំងឡាយនាំយកមកបានដូចព្រះរាជ-ប្រាថ្នា ។

ថ្ងៃមួយ ព្រះបាទអសោកទ្រង់ព្រះសណ្ដាប់ថា កាឡនាគរាជមានអាយុមួយកល្ប៍ ជាអ្នកបានទាន់ឃើញព្រះពុទ្ធទាំង ៤ ព្រះអង្គដែលទ្រង់ចូលកាន់ព្រះនិព្វានទៅហើយ ទើបស្ដេចប្រើច្រវាក់មាសឲ្យទៅនាំយកកាឡនាគរាជនោះមក ព្រះអង្គបានអញ្ជើញកាឡនាគរាជឲ្យឡើងលើរតន-បល្ល័ង្ក បូជាដោយគ្រឿងសុគន្ធជាតិនិងផ្កានានា ហើយស្ដេចត្រាស់បង្គាប់ឲ្យកាឡនាគរាជនិម្មិតធ្វើជារូបព្រះពុទ្ធម្ចាស់ ស្ដេចនាគក៏បានធ្វើតាមព្រះរាជបំណង បាននិម្មិតខ្លួនធ្វើជាព្រះពុទ្ធឡើង មានរូបភាពដូចជាព្រះពុទ្ធសុទ្ធសាត ជាទីនាំមកនូវសេចក្ដីជ្រះថ្លាពន់ពេក ព្រះបាទអសោកបានទតមើលព្រះពុទ្ធនិម្មិតនោះដោយបីតិរីករាយផ្សព្វផ្សាយសព្វសព៌ាង្គ ឲ្យកើតមានសេចក្ដីជ្រះថ្លារឹងរឹតតែចំរើនខ្លាំងឡើង ព្រះអង្គទតសំឡឹងឆ្ពោះទៅព្រះពុទ្ធនោះមិនប៉ព្រិចនេត្រាហាក់ដូចជាទឹងដកព្រះនេត្រាពីព្រះអង្គទៅជាប់នឹងព្រះពុទ្ធនិម្មិតនោះ ដោយទ្រង់អត់ព្រះក្រយាស្ងោយរហូតដល់ ៧ ថ្ងៃ កិច្ចនោះឈ្មោះថា អក្ខិបូជា (បូជាភ្នែក) ។ (មានត)

ប្រវត្តិពួកឧបាសកឧបាសិកា

ជាសាវកសាវិការបស់ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់

៧ — ឧគ្គត-ហត្ថិគាមក — កើតក្នុងត្រកូលសេដ្ឋី ក្នុងហត្ថិ-គ្រាម ឈ្មោះថា ឧគ្គតកុមារ កាលមានវ័យចំរើនឡើងហើយ ក៏បានទទួលដំណែងសេដ្ឋីជាជំនួសបិតា ។ សម័យនោះ សម្តេចព្រះបរមសា-ស្តាស្តេចត្រាច់ចារិកទៅកាន់ហត្ថិគ្រាម ទ្រង់គង់នៅឧទ្យាន ។ វេលានោះ ឧគ្គតសេដ្ឋីកំពុងផឹកស្រាស្រវឹងជួបជុំដោយស្រីបំរើ លុះបានជួបព្រះបរមសាស្តា ក៏បាត់ស្រវឹងស្រា កើតហិរិឱត្តប្បៈឡើង ទើបចូលទៅគាល់ព្រះបរមសាស្តាស្តាប់ព្រះធម្មទេសនា បានសម្រេចមគ្គផលដល់ថ្នាក់អនាគាមីផល ។ អំណើះកាលមក លោកជាអ្នកត្រេកអរក្នុងការបរិច្ចាគទានទឹងទំនុកបំរុងព្រះសង្ឃ មានចិត្តស្មើៗក្នុងភិក្ខុទៅ អាស្រ័យហេតុនេះ កាលព្រះបរមសាស្តាប្រថាប់នៅព្រះជេតវ័នមហាវិហារ ទើបទ្រង់តាំងក្នុងដំណែងឯតទគ្គដ្ឋានជាកំពូលនៃបណ្តាពួកឧបាសកដែលជាអ្នកឧបដ្ឋាកភិក្ខុសង្ឃ ។

ចប់ប្រវត្តិសង្ខេបរបស់ឧគ្គត-គហបតីតែប៉ុណ្ណេះ ។

៨ — អម្ពដ្ឋ ឬសូរ-អម្ពដ្ឋ — លោកនេះមានឈ្មោះជា ២ គឺឈ្មោះបូរាណ ១ ឈ្មោះសូរ-អម្ពដ្ឋ ១ កើតក្នុងត្រកូលសេដ្ឋីជាអ្នកស្រុកសាវត្ថី លុះ

ចំរើនវ័យបានគ្រប់គ្រាន់យកកាស ជាអ្នកឧបដ្ឋាកពុកម្ដាយ ។ លុះវេលាជិតភ្លឺព្រះបរមសាស្ដាទ្រង់ទតឃើញឧបនិស្ស័យធម៌របស់លោក ទើបស្ដេចត្រាច់ចារិកទៅភិក្ខាចារនៅមាត់ទ្វារផ្ទះ ។ អម្ពដ្ឋមាណពគ្រាន់តែបានឃើញព្រះបរមសាស្ដាក៏គិតថា ព្រះសមណគោតមនេះកើតក្នុងត្រកូលខ្ពស់ ហើយនៅវេលានេះក៏កំពុងរុងរឿងដោយគុណសម្បត្តិដែលគួរអញនិមន្តអារាធនា ទើបចុះទៅទទួលបាត្រនិមន្តឲ្យចូលទៅក្នុងផ្ទះ ហើយអង្គាសដោយបង្ហាន់បិណ្ឌបាត លុះស្រេចភត្តកិច្ចហើយព្រះបរមសាស្ដាក៏ទ្រង់សំដែងធម៌ឲ្យសមទឹងបរិយាយរបស់លោក នៅទីបំផុតបប់ព្រះធម្មទេសនា សេដ្ឋីបានសម្រេចសោតាបត្តិផល ឯសម្ដេចព្រះបរមសាស្ដាស្ដេចត្រឡប់វិលមកវិញ ។

ត្រង់នេះ មានសេចក្ដីពណ៌នារបស់ព្រះគន្ថរចនាចារ្យប្លែកទៅទៀតថា មារមានចិត្តបាបគិតថា អំពីដើម អម្ពដ្ឋកុមារនេះនៅក្នុងអំណាចវិស័យរបស់អញ តែឥឡូវនេះបានស្ដាប់ធម៌របស់ព្រះសមណគោតមទឹងសម្រេចមគ្គផលកន្លងហួសវិស័យរបស់អញឬនៅឡើយហ្ន៎? គិតដូច្នោះហើយ ក៏និម្មិតរូបខ្លួនឲ្យដូចព្រះបរមសាស្ដា ហើយចូលទៅកាន់ផ្ទះអម្ពដ្ឋសេដ្ឋី ។ បានឃើញក៏ចេញមកទទួល ហើយក្រាបទូលសួរអំពីហេតុដែលស្ដេចយាងមក ដោយស្មានថាជាព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ ។ ខណៈនោះ មារពោលពាក្យតបទៅថា ម្នាលអម្ពដ្ឋ: តថាគតមិនបានជា

ពិចារណា សំដែងធម៌ដល់អ្នកភ្ញាក់ភ្ញាំងទៅខ្លះ ត្រង់ដែលតថាគតពោលថា បញ្ចក្ខន្ធទាំងឡាយមិនទៀង ជាទុក្ខ ជាអនត្តា ការពិត មិនមែនដូច្នេះទាំងអស់ទេ មានខន្ធបំពួកខ្លះដែលទៀងទាត់ឋិតថេរក៏មាន ។

គ្រាន់តែបានស្តាប់ពាក្យនេះ អម្ពដ្ឋមាណពកើតសង្ស័យ ទើបរំពឹងពិចារណាទៅយល់ថា ធម្មតាព្រះពុទ្ធដីកាមិនដែលមានពីរទេ នេះប្រហែលជាមារនិម្មិតមកទេដឹង ទើបសួរទៅថា អ្នកឯងជាមារមែនឬទេ ? ឯមារមានចិត្តបាបលុះដឹងថាគេស្គាល់ខ្លួនហើយក៏អន្តរធានបាត់ទៅនៅទីនុ៎ះឯង ។

អាស្រ័យហេតុនេះ ទើបព្រះបរមសាស្តាតាំងក្នុងដំណែងឯតទគ្គៈប្រសើរលើសលែងជាងពួកឧបាសកដែលមានចិត្តជ្រះថ្លាមិនរំភើបរញ្ជួយ ។

ចប់ប្រវត្តិសង្ខេបរបស់អម្ពដ្ឋតែប៉ុណ្ណោះ ។

ភូមិសាស្ត្រសង្ខេប

នៃប្រទេសអង់គ្លេស (តមក)

គ្រឿងដែក – ផ្ញើទៅលក់ប្រទេសផ្សេងៗទូទៅក្នុងលោក ។

ធ្យូងថ្ម — ផ្ញើទៅលក់ប្រទេសបារាំងសែស អ៊ីតាលី, អល្លឺម៉ង់, អេស្ប៉ាញ, ស៊ុយអែត ។

សំពត់រោមសត្វ — ផ្ញើទៅលក់ប្រទេសផ្សេងៗក្នុងអាមេរិក, អូស្ត្រាលី, ចិន ។

កប៉ាល់ជំនួញនឹងកប៉ាល់ចម្បាំង – ផ្ញើទៅលក់ទូទៅ ។

គ្រឿងយន្ត – ផ្ញើទៅលក់ប្រទេសអល្លឺម៉ាញ, រុស្ស៊ី, អហ្វ្រិកខាងត្បូង, ចិន, អូស្ត្រាលី, កាណាដា ។

គ្រឿងចាន – ផ្ញើទៅលក់សហរដ្ឋអាមេរិកនឹងកាណាដា ។

ទង់ដែង – ផ្ញើទៅលក់ឥណ្ឌា, បារាំងសែស, អល្លឺម៉ាញ នឹងហូឡង់ ។

គ្រឿងស៊ីមី – ផ្ញើទៅអាមេរិក, ជប៉ុន ។

ជំនួញលក់ចូល — ជំនួញដែលលក់ចូលមកក្នុងប្រទេសអង់គ្លេសដោយច្រើនជាគ្រឿងអាហារនឹងធម្មជាតិវត្ថុ ។

ប្រទេសដែលនាំជំនួញចូលមកលក់ប្រទេសអង់គ្លេសជាច្រើនបំផុតគឺអាមេរិក, អាសង់ទីន, អល្លឺម៉ាញ, ដាណឺម៉ាក, បារាំងសែស, ឥណ្ឌា,

កាណាដា, សហរដ្ឋអហ្វ្រិកខាងត្បូង, រដ្ឋអៀរឡង់, ហុល្លង់ដ៍នឹងបែលហ្ស៊ិក ។ ឯដំនួញអស់នោះមានស្រូវនឹងម្សៅស្រូវប៉ើ, កប្បាស រោមកែះ សាច់កែះ, ស្ករ, ស្បែកសត្វ, ស្រាទំពាំងបាយជូរ, កាហ្វេ កាកាវ, ស៊ុតសត្វ, ថ្នាំជក់ នឹងលោហធាតុផ្សេង ៗ ។

ស្រុកកំពង់ ១ — កោះអេកូស្ស៍ មានស្រុកក្លាសកាវនឹងស្រុកដង់ឌីជាស្រុកកំពង់ ។ ក្លាស្កាវជាស្រុកកំពង់ធំបំផុតក្នុងកោះអេកូស្ស៍ ធ្វើដំនួញនឹងអាមេរិកច្រើនជាងស្រុកដទៃ ។

២ — ប៉េអ៊ីសដឺកល្វ - មានស្រុកការឌីហ្វជាកំពង់ធំបំផុត ចំណាយធ្យូងថ្មទៅកាន់ទ្វីបផ្សេងៗ ។

៣ — អង់គ្លេស - មានស្រុកឡុងដ៍ជាទីក្រុង (មានចំនួនមនុស្ស ៨ លាន) ជាស្រុកកំពង់ធំបំផុត ។ ក្នុងព.ស. ២៤៧៨ មានកប៉ាល់ដំនួញចូលមកក្នុងស្រុកនេះ ១៤.០១៩ កប៉ាល់ ។ ឯដំនួញដែលនាំចេញចូលតាមកំពង់ឡុងដ៍តែមួយប៉ុណ្ណោះប្រមាណ ៣០% នៃដំនួញក្នុងប្រទេសអង់គ្លេសទាំងអស់ ។ ស្រុកលីវើពុលជាស្រុកកំពង់ធំទី ២ ធ្វើការលក់ដូរនឹងទ្វីបអាមេរិកដោយច្រើន ជាស្រុកដែលលក់ដំនួញកប្បាសច្រើនបំផុតក្នុងលោក ។ ស្រុកកំពង់ដែលសំខាន់ៗបន្ទាប់មកគឺ ស៊ូតាំតុង, ហ៊ុល, សូនស៊ី, មិតដ្លេសប្រូក៍, ព្លីមុទ្រ ជាដើម ។

គមនាគម — អង់គ្លេសមានផ្លូវរថភ្លើងប្រវែង ១២.២៤០ គីឡូម៉ែត្រ ផ្លូវរថអៃ ១.៧១៧ គីឡូម៉ែត្រ ថ្នល់ ២៨២.៥១៥ គីឡូម៉ែត្រ ព្រែកក្នុងអង់គ្លេសនិងប៉េអ៊ីដឺកល ប្រវែង ៩៨.២៥៦ គីឡូម៉ែត្រ ក្នុងអេកូស្ស៍ ២.៩៤៤ គីឡូម៉ែត្រ ។ មានមន្ទីរធ្វើការប្រៃសណីយ៍ ២២.៧១០ អន្ទើ មន្ទីរធ្វើការទូរលេខ ១២.៥៦៤ អន្ទើ ខ្សែទូរលេខនិងទូរស័ព្ទមានខ្នាតវែងជិត ១៣ លានគីឡូម៉ែត្រ ។

ប្រជាជន — ក្នុងអេកូស្ស៍មានចំនួនមនុស្សប្រមាណ ៤.៨៤២.៥៥៤ នាក់ ក្នុងអង់គ្លេសមានមនុស្ស ៣៧.៧៨៩.៧៣៨ នាក់ ក្នុងប៉េអ៊ីដឺកល មាន ២.១៥៨.១៩២ នាក់ ក្នុងកោះម៉ង់និងកោះសារណែលមាន ១៤២.២៩៩ នាក់ រួមទាំងអស់មានចំនួន ៤៤.៩៣២.៧៨៣ នាក់ កាលពីក្នុងពុទ្ធសករាជ ២៤៧៤ ។

សាសនា — ប្រជាជនអង់គ្លេសកាន់សាសនាគ្រិស្ទនិកាយប្រូតេស្តង់ស្ទើរតែទាំងអស់ ។

ស្រុកសំខាន់ៗ — ក្រៅពីដែលពោលរួចមកហើយនៅមានស្រុកសំខាន់ៗផ្សេងទៀតដូចមានឈ្មោះខាងក្រោមនេះគឺ :

អេឌិមបួរ៍ក – ជាទីក្រុងនិងជាស្រុកធំទី ២ របស់កោះអេកូស្ស៍ ។

ប៉ត៍ស:មុខឬប៉ត៍ដឹឡាទីន ជាស្ថានទ័ពជើងទឹករបស់អង់គ្លេស ។

ពីមុខ – ជាទីប្រជុំនេសាទកម្ម ។

ឌូហ្វ្រ៍ – ជាកំពង់កប៉ាល់ទទួលចម្លងមនុស្សចេញចូលទៅស្រុកប៉ាដឺ-កាលេស៍របស់បារាំងសែស ។

ស្រុកចំណុះរបស់អង់គ្លេស – មិនមានប្រទេសណាក្នុងលោក មានស្រុកចំណុះច្រើនប្រហែលនឹងប្រទេសអង់គ្លេសឡើយ គឺមានទូទៅគ្រប់ទ្វីបទាំងអស់ ប្រមាណទំហំផែនដីដែលជាចំណុះរបស់អង់គ្លេស ៣០.០០០០.០០ គីឡូម៉ែត្រក្រឡា (ច្រើនជាង ១ ភាគក្នុង ៥ ភាគរបស់ផ្ទៃលោកទាំងមូល) ។ ឯចំនួនមនុស្សជាចំណុះអង់គ្លេសមានប្រមាណ ៤២២ លាន (ប្រមាណ ១ ភាគក្នុង ៤ ភាគនៃចំនួនមនុស្សក្នុងលោក) ។ ស្រុកចំណុះរបស់អង់គ្លេសចែកចេញជា ៥ ប្រភេទគឺ

១ ស្រុកចំណុះដែលត្រួតត្រាខ្លួនឯង – គឺពួកប្រទេសដែលអង់គ្លេសបានទៅនៅត្រួតត្រាយូរហើយ ឯក្រោយរដ្ឋបាលអង់គ្លេសអនុញ្ញាតឲ្យត្រួតត្រាស្រុកទេសដោយខ្លួនឯងបាន តែច្បាប់ដែលប្រកាសចេញប្រើក្នុងស្រុក គេត្រូវបានទទួលព្រះបរមរាជានុញ្ញាតរបស់ព្រះមហាក្សត្រជាមុនសិន ហើយមានមន្ត្រីជាដំណាងអង្គព្រះមហាក្សត្រអង់គ្លេសនៅត្រួតត្រាកាន់កាប់ជាជំនួសព្រះអង្គ ។ ស្រុកចំណុះពួកនេះ គឺទ្វីបអូស្ត្រាលី, កាណាដា, នូវែលសេឡង់, តែរនើវ, សហរដ្ឋអាហ្វ្រិកខាងត្បូង និងឥស្សររដ្ឋអៀរឡង់ជាដើម ។

២ – ស្រុកបំណុះដែលអង់គ្លេសកាន់កាប់ត្រួតត្រា – ស្រុកទេសជំពូកខ្លះជាស្រុកដែលអង់គ្លេសទៅនៅត្រួតត្រាដូចពួកមុននេះដែរ តែដោយហេតុជាស្រុកតូច ឬមិនទាន់មានសេចក្ដីចំរើនគ្រប់គ្រាន់ ទើបរដ្ឋបាលអង់គ្លេសមិនទាន់ព្រមបណ្ដោយឲ្យត្រួតត្រាខ្លួនឯង ។ ស្រុកបំណុះជំពូកនេះ គឺឥណ្ឌៀ, លង្កា, ម៉ាឡាយូ, ភូមា ហុងកុង ជាដើម ។

៣ – ស្រុកបំណុះដែលសុំចូលក្នុងការគ្រប់គ្រង – ស្រុកបំណុះជំពូកនេះ មានការត្រួតត្រាខាងក្នុងស្រុកដោយឥស្សរៈ តែប្រសាសនោបាយរបស់គាំងប្រទេស រដ្ឋបាលអង់គ្លេសកាន់កាប់ត្រួតត្រា គឺដែនខ្លះក្នុងឥណ្ឌៀ, បេលូជិស្ថង់, សហរដ្ឋម៉ាឡាយូ, ណោយ៉ាសាឡង់ កែនយ៉ា, អូកង់ដា, សូម៉ាលីឡង់ជាដើម ។

៤ – ពួកស្រុកបំណុះដែលរាជការអង់គ្លេសមិនបានកាន់កាប់ត្រួតត្រាផ្ទាល់ខ្លួនទេ តែបានប្រគល់អំណាចឲ្យអ្នកសម្រេចរាជការស្រុកបំណុះត្រួតត្រាជំនួស មានស្រុកអាដេនទឹងកោះផ្សេងៗ ជាដើម ។

៥ – ស្រុកបំណុះដែលសន្និបាតនានាជាតិប្រគល់ឲ្យទំនុកបំរុង បានដល់ស្រុកប៉ាលេស្ទីន ទឹងស្រុកជំពូកខ្លះដែលចំណុះអាល្លឺម៉ង់នៅទ្វីបអហ្វ្រិក ។

(មានត)

ពង្សាវតាររ៉ូម

(តមក)

ឯស្រុកការថាស៍ កាលបើបានឃើញអន្ទិបាលខ្លាំងពូកែច្រើនដូច្នោះ គួរតែមានសេចក្តីត្រេកអរនឹងជ័យជំនះរបស់មនុស្សជាតិជាមួយគ្នា ត្រឡប់ជាមានចិត្តឫស្យាមិនព្រមចាត់បញ្ជូនទ័ពទៅជួយអន្ទិបាល ទើបអន្ទិបាលអង្វរសុំកម្លាំងពីប្អូនខ្លួននៅប្រទេសអេស្ប៉ាញឲ្យបញ្ជូនទ័ពមកជួយ ហើយធ្វើស្ពានមេត្រីនឹងព្រះបាទហ្វីលីប ក្សត្រប្រទេសម៉ាសេ-ដូន នឹងពួកស៊ីរ៉ាគុស តែយឺតពេកមិនទាន់ការ ខាងពួករ៉ូម៉ាំងបានចាត់ទ័ពទៅចាំស្ទាក់គ្រប់ច្រក ហើយក្រុងរ៉ូមបានចាត់ទ័ពឲ្យលើកទៅវាយដល់ប្រទេសអេស្ប៉ាញ ជិតចូលទៅវាយដល់ស្រុកការថាស៍របស់អន្ទិបាលហើយ ទើបអន្ទិបាលខំស្រូតមកស្រុកវិញយ៉ាងរួសរាន់ ទាហានណាមិនព្រមត្រឡប់ទៅវិញ អន្ទិបាលក៏សម្លាប់ចោលទាំងអស់ ៗ អន្ទិបាលបានចាត់តាំងកងទ័ពច្បាំងនឹងពួករ៉ូម៉ាំងតាំងពីពេលត្រឡប់មកវិញ ជាវេលាដល់ ១៥ ឆ្នាំ ហើយហេតុដែលក្រុងរ៉ូមមិនដល់នូវសេចក្តីវិនាសក្នុងគ្រានោះ ព្រោះអន្ទិបាលមានតែខ្លួនម្នាក់ឯង ៗ

អំពីចម្បាំងនៅសាម៉ា (Zama)

លុះអន្និបាលត្រឡប់ទៅដល់ស្រុកខ្លួនហើយក៏បះចម្បាំងនឹងស៊ីប៉្យុង (Scipion) នៅស្រុកសាម៉ា កាលពីពុទ្ធសករាជ ៣៤១ (មុនគ.ស. ២០២) តែចម្បាំងក្នុងគ្រានេះ អន្និបាលមិនមានពួកទាហានជាន់ចាស់ទើបចាញ់ប្រៀបស៊ីប៉្យុងដោយប្រការទាំងពួង ការថាស៍ទើបសុំស្ងប់សង្គ្រាម នឹងត្រូវពិន័យឲ្យរោមជាចំនួនច្រើន ។ ខ្លួនអន្និបាលគោងថយចេញពីការថាស៍ទៅប្រទេសស៊ីរី ហើយញុះញង់ក្សត្រប្រទេសស៊ីរីឲ្យធ្វើសង្គ្រាមនឹងរោមឡើង តែនៅទីបំផុតប្រទេសស៊ីរីក៏ចាញ់រោម ទើបអន្និបាលរត់ចេញពីស៊ីរីទៅទៀត តែគ្រានេះកងទ័ពរោមដេញតាមចាប់អន្និបាល ឯអន្និបាលឃើញថាចួនខ្លួនណាស់ហើយក៏ផឹកថ្នាំពុលស្លាប់ទៅ ដើម្បីមិនឲ្យទ័ពរោមចាប់បានទាំងរស់ (រវាងមុនគ.ស. ១៨៧ ព.ស. ៣៦០) ។

លុះអស់បុណ្យអន្និបាលហើយ ដល់រវាង ៥០ឆ្នាំតមក ក្រោយដែលបានធ្វើខសន្យាស្ងប់សឹក ស្រុកការថាស៍ចាស់ក៏ត្រឡប់ជាស្រុកស្តុកស្តម្ភឡើងវិញទៀត ធ្វើឲ្យក្រុងរោមស្ញើបរំភើបជាច្រើន ក្រែងដូចកាលអន្និបាលទៀត ទើបត្រូវតែក្រុងរោមរកឧបាយទំលាយកំទេចស្រុកការថាស៍ឲ្យបាន តាំងអំពីនោះតមកពាក្យថា "ត្រូវទំលាយការថាស៍ចេញ" ជាពាក្យបន្ថែមនៅចុងសុន្ទរកថាខ្លួនទៅ ដែលពួកអ្នកមានសំដីវោហារលើកឡើងនិយាយ ។

ការកេរឿងចម្បាំងនោះមិនជាការក្រទេ នៅក្នុងពុទ្ធសករាជ ៣៩៦ (មុនគ.ស.១៤៩) ឯពួកការថាស៏ត្រូវតែរៀបចំសាងកងទ័ពជើងទឹកឲ្យមាំមួនការពារខ្លាំងសត្រូវជិតខាង តែការដែលប្រទេសការថាស៏រៀបចំនេះ ខាងក្រុងរោមប្រកាន់ថា ការថាស៏ធ្វើខុសខសន្យា ទើបក្រុងរោមបង្ខំឲ្យគិតគូរកែខៃ ខាងការថាស៏ក៏ព្រមកែខៃតាម តែបង្គាប់ទៅថាត្រូវឲ្យការថាស៏បញ្ជូនគ្រឿងអាវុធទាំងទូកចម្បាំងទៅឲ្យរោមឲ្យអស់ ពួកការថាស៏ក៏ព្រមធ្វើតាម ៗ ខាងពួកក្រុងរោមក៏នៅតែត្រូវការរកេរឿងចម្បាំងឲ្យទាល់តែបាន ក៏បង្គាប់ឲ្យថយចេញទៅចម្ងាយ ១៥ គីឡូម៉ែត្រពីមាត់សមុទ្រ គឺថារោមត្រូវការត្រួតត្រាមាត់សមុទ្រការថាស៏ទាំងមូល ៗ តាមដោយពិតនោះ ការថាស៏មានជីវិតគង់ទ្រង់នៅបានដោយសារដំនួញខាងផ្លូវសមុទ្រ ការដែលក្រុងរោមបង្គាប់ឲ្យធ្វើដូច្នេះ ដើម្បីផ្តាច់ជីវិតប្រទេសការថាស៏នេះឯង ហេតុនេះនាំឲ្យពួកការថាស៏មានសេចក្តីអាឃាដក្តៅផ្សាជាពន់ពេក ហើយព្រមចិត្តលះបង់គ្រប់ៗ យ៉ាង សម្រាប់ជាប្រយោជន៍ក្នុងការច្បាំងតទល់នឹងក្រុងរោម ៗ ពួកប្រុសៗ ក៏រុះរើផ្ទះរបស់ខ្លួនយកឈើនិងគ្រឿងលោហៈផ្សេងៗ ទៅតទូកចម្បាំងឲ្យរាជការ ឯពួកស្រីៗ ក៏កាត់សក់វែងរបស់ខ្លួនសម្រាប់យកទៅប្រើជាខ្សែក្នុងកងទ័ពជើងទឹក នេះសំដែងឲ្យឃើញចិត្តស្រឡាញ់ជាតិប្រទេសយ៉ាងខ្លាំងបំផុត ៗ តែទុកជាធ្វើដូច្នេះក៏ដោយ ក៏នៅតែមិនមានកំឡាំងល្មមទប់ទល់នឹងកំឡាំងរបស់ក្រុងរោមបាន ៗ ពួក

ការថាស៍អត់បាយស្លាប់អស់ទៅជាចំនួនច្រើន គ្រានេះជាគ្រាដែលជាតិការថាស៍ដល់នូវសេចក្ដីវិនាសហិនហោចខ្ទេចខ្ទី មានជនជាតិស្រុកការ-ថាស៍ជាចំនួនច្រើនពាន់នាក់ ព្រមទាំងប្រពន្ធកូនរបស់មេទ័ពការថាស៍នាំគ្នាលោតចូលគំនរភ្លើងស្លាប់ទៅ តាំងអំពីនោះមកស្រុកការថាស៍ក៏ទៅជាស្រុកចំណុះរបស់ក្រុងរោម ពុទ្ធសករាជ ៣៩៧ (មុន គ.ស. ១៤៦) ។

កាលបើជាតិការថាស៍វិនាសហើយ ទើបធ្វើឲ្យក្រុងរោមចាប់ធ្វើចម្បាំងនឹងស្រុកឯទៀតៗ បានដោយងាយៗ ដំបូងពួករោម៉ាំងប្រាបប្រាមពួកគោល្វ៉ានៅក្នុំស៊ុស័ក្ដីនឲ្យរាបទាបហើយទើបលើកទ័ពទៅប្រាបប្រាមប្រទេសអេស្ប៉ាញ បានលុកលុយប្រទេសនេះជាវេលាយូរ ហើយអាណាខេត្តរបស់រោមនៅទ្វីបឱរុបក៏រីកធំទូលាយចេញទៅទៀតជាច្រើន ។

អំពីជ័យជំនះរបស់រោមនៅទិសខាងកើត

ក្រុងរោមបានច្បាំងតស៊ូនឹងពួកការថាស៍ ដើម្បីរក្សាឥស្សរភាពរបស់ខ្លួនឯង លុះមានជ័យជំនះហើយ តមកក៏ធ្វើសង្គ្រាមដោយចិត្តលោភនឹងស្វែងរកអំណាច ។ អាណាចក្រទាំងឡាយនៅទិសខាងកើតដែលជាសម្បត្តិរបស់ព្រះបាទអាឡេក្សង់ដ្រ៍មហារាជ អំណាចដើមនោះក៏សាបសូន្យចុះទៅជាច្រើន ដោយហេតុអ្នកទទួលមត៌កបន្ទាប់ពីព្រះបាទអាឡេក្សង់ដ្រ៍គិតស្វែងរកសេចក្ដីសុខផ្ទាល់ខ្លួន មិនគិតប្រយោជន៍ស្រុកទេស ថែមទាំងមានការបែកខ្ញែកគ្នាមិនបានរួបរួមមូលគ្នា

កំឡាំងក៏ទន់ខ្សោយចុះទៅ ទើបជាហេតុឲ្យពួករ៉ូម៉ាំងផ្សាយអំណាចចូលមក ក្នុងដែនដីចំណែកនេះបានដោយស្រួល ៗ ឯការផ្សាយឫទ្ធិអំណាចនេះ ច្រើនតែរៀបចំធ្វើតាមផ្លូវការទូតច្រើនជាងធ្វើដោយចម្បាំង ព្រោះកងទ័ពរ៉ូមគេយកទៅប្រើនៅទីដទៃ មិនមានចំនួនគ្រប់គ្រាន់នឹងចាត់បញ្ជូនទៅចំណែកទិសខាងកើតបាន ទើបរ៉ូមតោងការរង់ចាំឱ-កាសបន្ទោះ កាលបើអាណាចក្រអស់នោះកើតវិវាទទាស់ទែងគ្នាឡើង ក៏លូកដៃទៅគ្រប់គ្រងយកជាស្រុកចំណុះតែម្តង ៗ នៅចំណែកទិសខាងកើតនេះ បើមានប្រទេសណាត្រូវការចង់បណ្តេញពួករ៉ូម៉ាំងដែលទៅនៅមាំមួនហើយ ក៏កើតជាចម្បាំងឡើង ហេតុនេះទើបឃើញថាជ័យជំនះរបស់រ៉ូមនៅទិសខាងកើតនោះ ទើបមានការបង់ខាតទ្រព្យសម្បត្តិនិងខូចខាតសាច់ឈាមពលជាចំនួនតិចបំផុត ៗ

សត្រូវដែលក្រុងរ៉ូមត្រូវតែស្ញប់ស្ញែងញញើតនោះគឺម៉ាសេដូនីដែលព្រះបាទហ្វីលិប (អន្តរក្រោយគតព្រះបាទអាឡេក្សង់ដ្រ៍មហារាជមក) មានសម្ពន្ធមិត្តនឹងអន្និបាល ទ្រង់មានព្រះទ័យចង់ពង្រីកអាណា-ចក្ររបស់ព្រះបាទអាឡេក្សង់ដ្រ៍ ៗ ខាងក្រុងរ៉ូមបានដឹងរឿងនេះ ទើបចេញប្រកាសយ៉ាងឆាប់ថា ជាអ្នកទំនុកបំរុងគ្រប់គ្រងប្រទេសក្រិកនិងអេស៊ីប្តទាំងអស់ ទើបនាំឲ្យកើតសង្គ្រាមនឹងប្រទេសម៉ាសេដូនឡើង ចម្បាំងគ្រានេះទ័ពព្រះបាទហ្វីលិបបរាជ័យ ក្នុងពុទ្ធសករាជ ៣៤៦ (មុន

គ.ស. ១៩៧) ។ ប្រទេសក្រិកឯទៀត ៗ ក៏ផុតរបូតពីអំណាចប្រទេសម៉ាសេដូន សូម្បីប្រទេសម៉ាសេដូនក៏គោងនៅក្នុងអាណាព្យាបាលរបស់រ៉ូមដែរ ។

តមកមានក្សត្រប្រទេសម៉ាសេដូន ១ អង្គទៀត ទ្រង់មានព្យាយាមទ្រង់ដោះខ្លួនឲ្យរួចពីកណ្ដាប់ដៃរ៉ូម ទ្រង់ធ្វើការសងសឹកវិញ តែនៅតែបរាជ័យទៀត ក្នុងពុទ្ធសករាជ ៣៧៥ (មុន គ.ស. ១៦៨) ហើយកងទ័ពរ៉ូមក៏ប្រាបប្រាមអស់ទាំងប្រទេសទាំងមូល មានស្រុកខ្លះទ័ពរ៉ូមធ្វើការយ៉ាងសាហាវ ដូចជាចាប់មនុស្សសម្លាប់អស់ទាំង ៥០.០០០ នាក់ហើយបំផ្លាញស្រុកភូមិអស់ទៅទាំងស្រុក ហើយនៅទីបំផុតប្រទេសក្រិកទាំងមូលក៏ទៅជាស្រុកចំណុះរបស់រ៉ូម ក្នុងពុទ្ធសករាជ ៣៩៧ (មុន គ.ស. ១៤៦) ។

ក្រោយពីនេះ ពួករ៉ូមគោងទៅប្រាបប្រាមប្រទេសស៊ីរីដែលជាសម្ពន្ធមិត្តនឹងអន្ទិប៉ាលនោះទៀតផង ។ ក្នុងគ្រានោះមិនមានប្រទេសណាហ៊ានខំរឹងទទឹងប្រាំងតទល់នឹងរ៉ូមបានឡើយ រ៉ូមបានចំណេញអាណាខេត្តផ្សេងៗ រហូតដល់ឈូងសមុទ្រទាំង ៣ នៃសមុទ្រមេឌីតេរ៉ាណេ ។

(មានត)

សេចក្តីប្រារព្ធ

គម្ពីរលោកនេយ្យ ពាក្យកាព្យនេះ យើងបានចុះផ្សាយក្នុងទស្សនាវដ្តីនេះកាលពីឆ្នាំមុនៗមកជាច្រើនហើយដែរ តែមិនទាន់ចប់សព្វគ្រប់ ដោយមានហេតុអាក់ខានមកជារឿយៗ តាំងពីឆ្នាំ ១៩៣៩ រហូតមក គួរឲ្យទឹកស្តាយណាស់ ។

ដល់មកឱកាសនេះ មានចន្លោះល្មមនឹងចុះផ្សាយក្នុងឆ្នាំនេះបាន ទើបយើងនាំយករឿងនេះមកចុះបន្តពីសេចក្តីដែលបានចុះពីខាងចុងឆ្នាំ ១៩៣៨ នោះ ។ អស់លោក-អ្នកដែលធ្លាប់បានជាវទស្សនាវដ្តីរៀងរាល់ឆ្នាំមកគង់មានសេចក្តីត្រេកអរ ដោយបានដឹងរឿងពីខាងដើមរហូតមកទីងរឿងការជាលំដាប់តទៅ ។

ពាក្យកាព្យលោកនេយ្យនេះ មានសេចក្តីវែងឆ្ងាយណាស់ យើងមិនអាចចុះផ្សាយឲ្យចប់ទាំងអស់ក្នុងកំណត់ ១ ឆ្នាំបានទេ តែយើងនឹងចុះផ្សាយបន្តិចៗត្រាតែចប់សព្វគ្រប់ ។

លោកអ្នកឧកញ៉ាវង្សាសរពេជ្ញ (នង) ជាកវីជាតិខ្មែរម្នាក់ មានឈ្មោះជាអ្នកតែងពាក្យកាព្យជាច្រើនរឿងទុកជាកេរ្តិ៍តមក ដូចជា ប្រជុំពាក្យកាព្យនិងច្បាប់សុភាសិតជាដើម ដែលយើងបានចុះផ្សាយក្នុងទស្សនាវដ្តី ឆ្នាំ ១៩៣៩–១៩៤០–១៩៤១ រួចមកហើយ ។

ទេមររង្សី

លោកនេយ្យ ពាក្យកាព្យ

របស់អ្នកឧកញ៉ាវង្សាសព្វេជ្ញ (នង)

មួយទៀតលោកថា បើញាតិឯណា មានចិត្តអស់អញ ចិញ្ចឹមរក្សា ព្យាបាលស្រឡាញ់ ទុកញាតិនោះមិញ ស្មើម្តាយឪពុក ៗ មួយស្រីឯណា បើបានស្នេហា ទូរលេតទុក្ខ ស្រីនោះហៅថា ភរិយាឲ្យសុខ បើស្និទ្ធទ្រនុក នឹងអ្នកឯណា ៗ អ្នកនោះហៅមិត្ត សំឡាញ់ស្នេហ៍ស្និទ្ធ មួយសោតលោកថា ឲ្យរៀរចៀសស្រី ក្បត់ប្តីអាត្មា មិត្រកាចទុស្តា ខ្ញុំធំទីម្ចាស់ ៗ បើពុំរៀរឡើយ ខំគប់នៅហើយ នឹងកើតទុក្ខណាស់ លោកថាស្មើយក ពស់មកជាម្ចាស់ ក្របើផ្កាប់ណាស់ នឹងវិនាសប្រាណ ៗ មួយគឺមហាមិត្រ គាប់គួរបួលចិត្ត បំរើនោះមាន ទាំងដប់ប្រការ អាចារ្យទិតាន គឺព្រះទ្រង់ញាណ ត្រាស់ធម៌ទេស្នា ៗ នូវព្រះបច្ចេក- ពោធិឯងឯក អគ្គអរហន្តា ភិក្ខុភិក្ខុនី ជននីបិតា រៀមច្បងអនុជា នូវក្សត្រធិបតី ៗ នូវអ្នកប្រាជ្ញប្រាយ វែងធម៌ទាំងឡាយ នោះគួរគប្បី បំរើផ្គួកផ្គិត ជាមិត្រមេត្រី ធ្វើគារវេទី នូវបានសុខសល់ ៗ ពុំបាច់ព្យាយរៀន សិល្បសាស្ត្ររៀន បំណេះខ្ពាយខ្ពស់ ដូចគល់ស្រមណ៍ព្រាហ្មណ៍ ដោយតាមយោបល់ ប្រាជ្ញាលុះដល់ សុខសួគ៌និព្វាន ៗ ហេតុនោះលោកថា អ្នកមានប្រាជ្ញា សប្បុរសប្រធាន ឲ្យរកអ្នកផប់ ចូរគប់ឲ្យបាន ជាមិត្រកុំខាន តាមដោយធម៌ថា ៗ

មួយសោតអ្នកពាល ទុដិនស្រីបស្រាល កាចឥតសទ្ធា បើចូល
ទៅគប់ ប្រសព្វនៅនា នឹងអ្នកដប់ប្រា-ការទាំងនោះហើយ ។
កុំបានជាគុណ ផលប្រយោជន៍បុណ្យ ខ្លួនដល់តិចឡើយ ដូចកញ្ចាញ់
ចេក ដេកនៅកៀកកើយ លើផ្កាឈូកហើយ ពុំយកស្រផ្កា ។ អ្នក
ណាមាន សប្បុរសញៀយញាណ ចិត្តថ្លាសាធារណ៍ បើទៅសំណាក់
នឹងអ្នកដប់ប្រា-ការនោះមាត្រា តែរំពេចក្ដី ។ បានជ្រាបអស់អាថ៌
ត្រង់ន័យសេចក្ដី គាថាបាឡី ប្រយោជន៍អាត្មា ក្នុងនាលោកិយ ដល់
បរលោកក្ដី សោយសុខសួគ៌ ។ ដូចកល់កន្ទន់ ហានក្លាយត្រាច់ត្រង់
ត្រីបកេសរផ្កា បានហើយយកទៅ លំនៅអាត្មា លោកដូចទុកថា
ដូចសប្បុរសផង ។

ស្ដេចស្ដាប់ព្រះពោ-ធិសត្តសេដ្ឋ ទូលដូច្នោះហោង ទើបក្សត្រ
ឥស្សរ បន្ទូលសាសេង ត្រេកត្រាស់ទៅផង អាចារ្យទាំងបី ។ ថាហៃ
អាចារ្យ ធនញ្ជ័យកុមារ សព្វថ្ងៃប្រក្រតី នេះតើចូលចិត្ត ជាមិត្ត
មេត្រី នឹងអ្នកទាំងបី ឬពុំជាមិត្ត ។ អាចារ្យទាំងបី ក្រញ្ញក្រាបទូល
ទូលថាបពិត្រ យើងខ្ញុំទាំងបី មេត្រីជាមិត្ត នឹងធនញ្ជ័យឥត សន្ធិះ
សង្កា ។ ឯធនញ្ជ័យនោះ មិនជាមិត្តស្មោះ នឹងខ្ញុំឡើយណា ស្ដេច
ត្រាស់ថាហៃ ធនញ្ជ័យគេថា ដូច្នោះតើបា មែនពិតឬអ្វី ។ ពោធិ-

សត្វទូល បពិត្រឥស្សរ ជាម្ចាស់សិរសី មែនដូច្នោះពិត ពុំទិត្យសេចក្តី ដឿតមានបាលី ទុកជាច្បាប់ថា ៗ

សកិទុដ្ឋំ បិយមិត្តំ បុនសន្ធា-តុមិច្ឆតិ គព្ភីអស្ស-តរីយថា មរណ-ភវេ ៗ

បពិត្រចក្រី ធមិលោកស្រដី តាយថែងបន្ទៃ ជាអាថិបាលី ថាមិត្រឯ- ណាមួយបើគេ គិតទ្រុស្តម្តងហើយ ៗ កុំរាប់បញ្ចូល មកជាមិត្រមូល វិញទៀតជាត្រើយ កុំឲ្យយកវា មកជាមិត្រឡើយ ខំយកមកហើយ ជាទុក្ខអាត្មា ៗ ស្មើទុបន្ទូវម្រឹ-ត្យូវផ្តេកផ្តួលផ្តិត តែងតែ មរណា ដូចគ័គិអស្សតរ បរិបូណ៌ហើយណា តែងតែមរណា ពុំដែល រស់ឡើយ ៗ ស្តេចស្តាប់ពាក្យពី ព្រះពង្សពោធិ ទូលដូច្នោះហើយ ពុំមានព្រះសូរ បន្ទូលទៀតឡើយ ស្តេចដោះឡើងហើយ ចូលក្នុង ប្រាសាទ ៗ ឯកជបណ្ឌិត នូវព្រាហ្មណ៍បុរោហិត សេនាអមាត្យ បង្គំ លុតលា ក្សត្រានរនាថ វិលមកឋានអា- ត្មាទៅដោយទ ៗ

អសិនាគៈ បញ្ហាវណ្ណៈ នាទីងស្រដី កាលស្តេចសង្កា ចិន្តាភូមី ទីងពង្សពោធិ- សត្វសួរបេហោង ៗ

(នៅមានត)